

Eidem.

Quo die superiorem epistolam scri-
 bebam, & alteram, quæ Libris
 OPTATI MILEVITANI * præfixa est,
 jam ad te dederam, eodem fortè die & acce-
 pi, & legi literas de me tuas, quas, honoris
 causâ, præfixisti quibusdam Theodori tui
 BEZÆ sive Maledictis, sive Conviciis, quæ tu
 mihi pro triplicatione nunc demum reponis,
 toto post meam duplicationem sesqui anno.
 A quo Judice talem ampliationem impetrâris,
 nescio; sed videbo, te nullam juris nostri ra-
 tionem habere in hac totâ actione tuâ. Nam
 & illud iniquum est, quòd non solum jam
 mihi substituis alium Adversarium, ut te scil.
 liti eximas; quòdque hominem infamem pro
 te postulare, & accusationem abs te inchoa-
 tam persequi velis: sed etiam quòd astutè,
 relictâ principali quæstione, ut primam cau-
 sam eludas, insidiosè captas nescio quæ diver-
 ticula: & ex multis tamen, quæ occurrebant,
 non nisi in ea ingrederis, quæ abs re propo-
 sitâ magis aliena sunt. Sed quò magis hæc

C 3

fugæ

* Epistolam hanc reperire est in Editione S.
 Optati, quam celeberrimus DUPIN curavit,
 pag. 113.

fugæ tuæ, & offensionis signa quædam esse videntur, tantò minùs Victoriæ spem oblatam aspernari debeo. Neque, si per alios causam inter nos cœptam peragi velis, magnopere recusem : Cognitorem quidem certè talem das, ut tam turpe, atque ignominiosum tibi futurum id sit, quàm mihi propterea etiam expetendum, præsertim si lubeat, exemplo tuo, non in rem, sed in Personam agere.

Sed (crede mihi) tam me non delectant desultoria hæc tua certamina, quàm minimè etiam terrent. Nam & tuas hujus generis infinitas, sive digressiones, sive excursiones cur reformidem, nondum video. Quid enim? cùm in alterâ responsione meâ curiosè aliquid diu investigâsses, quod potissimum arroderes, & in quo me pungeres, nihil jam aliud reperisti, quàm quòd ego fortè, cùm me mirari nuper dicerem, te antiquæ Ecclesiæ formulas tam facilè delere, licèt in tuis novis ne verbum quidem mutari velis, admonitionem hanc adjecerim: Cùm amici tui te verecundè monerent, multos mirari, quòd in novâ tuâ precandi formulâ præscripsisti, posse Christianos melius fœdus, quam sit illud, quod cum Abrahamo ictum fuit, allegare; &, ut àmbiguum, captiosúmque verbum tolleress, te rogarent, nequis diversa esse hæc fœdera periculossè putaret, tu seditiosos esse hos Monitores exclamâsti, qui vel unum apicem deleri

in tuis libellis vellent. Quid jam tu? factum confiteris; de jure litigas. Fateris, inquam, te ab amico illo, qui tuam formulam reprehendebat, admonitum esse, eumque propterea abs te esse castigatum. Sed contendis eum temerè, & inscitè fecisse, qui sparserat, non esse dicendum *Melius*, quòd esset *idem*. Jam hæc altera est quæstio, quæ ad me propriè non pertinet: neque tamen tu in eâ tantus Theologus valde habes, quòd triumphes: & verò si ille, qui & Juris Consultus, & Senator erat, nunc viveret, fortasse tibi responderet.

Promptum (inquis) fait, producto Apostoli testimonio, hominem pudefacere. Quonam tandem? Procurator tuus BEZA indicat, in Epistolâ ad Hebræos fieri mentionem κρείττονος (κρείττονος ab optimo ejus Librario cur excusum sit, nescio) Διαθήκης *. Sed, obsecro, quid hoc ad rem? Tu ipse annotâsti, eo loco comparisonem veteris, & novi Fœderis, ad formam potiùs, quàm ad materiam referendam esse. At cùm in precibus allegatur fœdus, non de ejus formâ, aut ceremoniâ, sed de substantiâ potiùs, cui fides innititur, profectò agitur. Tùne ergò cur non pateris simpliciter dici idem fœdus, quod revera idem esse fateris? Omnino autem vis dici esse

* Melioris fœderis.

multò melius, cum tamen alioqui nolis quæquam cogitare, aliud esse? Quid (putas) tua plebs cogitabit, quàm esse alterum, & planè diversum, cum tantùm audit hæc verba, *multò melius*; neque audit, unde tu ea repetiisse te nunq̄ demum narras? Ubi id tractabis, quod tractat Epistola ad Hebræos, verbis iisdem rectè utêris: Sed, ubi aliud agis, & populo simplicem precationem dictas, annon iis abuti videberis, præsertim cum, nequis fallatur, nullam expositionem addas? Quid? non patere-
ris, spirituales filios Abrahæ (Christianos dico) laudare fœdus ietum cum Abrahamo? Non est mei instituti in hanc tecum disputationem nunc descendere; neque mihi arrego magnam harum rerum scientiam: sed magnam scilicet habet causam tuus BEZA, cur hic exclamet, me in manifestâ inscitiâ, impudentiâ, blasphemiâ esse deprehensum. Quantò meliori jure dixerim, hic non minùs, quàm aliis in locis, deprehensam teneri manifestam vestram arrogantiam, atque pervicaciam, quâ dum mordicus, quidquid temerè semel arripuistis, defenditis, nihil non fingitis potiùs, quàm aliquid in vestris dictatis notari posse fateamini; qui tamen in veteris Ecclesiæ formulis tam & temerè quidvis calumniâmini, & facilè omnia deletis, atque inducitis.

Alterum, in quo tu me exagitare vis (sed ego te tuis verbis constrictum teneo) diverticulum,

culum, quod delegisti, non minùs te premit. Ego te verecundè aliquando admonueram, ut meminisses, non temerè abs BUCERO tuo castigatum fuisse te, quòd judicares, prout amares, amares autem, prout libet. Hoc me improbissimè finxisse, exclamasti, Deum, & Angelos testatus; & diram imprecationem addidisti, si quid unquam tale audieris. Ego & manum, & scripturam tuam, & verba protuli, quibus BUCERO ita respondes: Judicare me scribis, prout amo; amare, prout libet. Addidi & alia ex eâdem Epist. quæ graviora sunt. Quid tu nunc? BUCERI (inquit) verba hæc fuerint: *Judicamus, prout amamus &c. Dexter Interpres Balduinus, quòd sit odiosior expostulatio, mutatâ personâ, id in me torquet.* Atqui tu ipse, CALVINE, id ita interpretatus es, & in te, ac de te dictum illud esse disertè scripsisti: neque aliunde, quàm in tuis libris, quid illud esset, rescivi; tua enim, non BUCERI, verba legi. Neque ad rem pertinet, quòd Epistolam tibi surreptam esse fingis; quanquàm ne id quidem probabiliter fingere etiam possis, cùm Epistolam ad alium ipse miseris, & ab aliis legi volueris, & ille, quibus voluit, communicare suo jure potuerit. Itaque putidum est, quod hic de monedulâ furace, & ablativo nescio quo Patruale fingis: & potiùs cogitare debueras, quid replicari possit de domesticis tuis, Vulturibus, atque Harpyis, deque Fratre minimè dativo, deque affine, & focero, aliarum

mercium, quàm chartarum spoliis onusto; imò verò de totâ illâ societate, ad auferendum, & rapiendum potiùs, quàm dandum comparatâ. Sed hæc ab aliis audies, si pergas.

Illud modò, ne aliud agam, abs te quæro: ecquâ tandem fronte neges, BUCERUM suâ admonitione te pungere voluisse, cùm iisdem literis multò acerbiora ad te ab illo scripta esse professus sis, cùm quidem te (ut ipse narrasti, & scripsisti) appellaret canem rabidum, fratricidam, maledicendi morbo infectum, & quid non? Tu hæc jam suaviter dissimulas. Cautè: sed indè repetere vellem tuam defensionem, laudésve tuas, non est hominis profectò sani. Et tamen hic etiam ille locus est, in quo tuus BEZA, tibi de more succinens, rursus suos Pæanas magnificè canit, perinde atque si omnibus hominibus cerebrum jam eruisset, & oculos confixisset. Quid verò pluribus opus est? Fingamus, te jam non temerè negâsse, BUCERUM de te illud scripsisse, quod tamen scripsisse antea affirmâras: fingamus, de præpostero tuo iudicio nihil dixisse: fingamus, quod de mulieribus dici solet, de te, viro renato, neminem unquam dictitâsse: nullum aut in amore, aut in odio modum esse tuum. At tota etiamnum & consuetudo, & actio vestra clamat, id ab omnibus de vobis & dici, & scribi debere: addendum etiam esse, *vos & amare, & odisse; & iudicare, & loqui, & agere semper, prout expedit*: adeò & rege-

regenerati, & reformati sunt omnes vestri affectus. Neque verò testimonium longiùs repetendum est. Ipse, ipse tuus BEZA in hac actione fati, superque id exponet. Ergo & tu jam illi in decursu lampada tradis, & cum singulari elogio hunc præstigiatorum producis in proscenium, professus, te non parùm oblectari concinnâ, & simul omni fucò purâ ejus optimi, & integerrimi (ut ais) fratris tui responsione, in cujus (ut narras) sincerâ, ingenuâque defensione veritas ita splendeat, ut vitrix supra omnes BALDUINI nebulas emineat. Quænam sit hæc illius optima integritas, quam prædicas, & concinnitas, & sinè ullo fucò puritas, & sinceritas, & ingenuitas, & veritas vitrix, splendens, eminens, paulo post alii liquido intelligent, & de tuo testimonio judicabunt.

Sed illud nunc scito, multos mirari, tam suaviter complexum esse te illud funestum animal, ex nefariis stupris, ex civili cruore, ex omnium scelerum importunitate, & flagitiorum impunitate concretum. Scito & illud, quicumque illi responsurus sit, responsurum esse hominis furiosi non orationi, quâ ille uti non potest, sed convicio, cujus exercitacionem cum intolerabili petulantia, tum etiam diuturnâ impunitate munivit: Juvat enim nunc te etiam oblectare verbis Ciceronianis. Cùm ego, quidquid ille tecum nunc miscuit, fortè legerem, quo tempore AUGUSTINI adversus Donatistas scripta relegeram, venit in mentem,

tem, quod Petiliano AUGUSTINUS objicit, *cum nec dicere, nec tacere, potuisse*: Imò vero, quod Donatistarum Antistiti Gaudentio respondit, simpliciter nunc respondendum tibi esse: *Accepi*, inquit, *Gaudenti, responsionem tuam, si tamen responsio dicenda est, quam mihi propterea referre voluisti, ne, si tacuisses, diceremus, te esse convictum. Sed hoc non est respondere, quod non est tacere: nam si hoc est, respondi planè: verum etiam hi, qui de te aliquid possent sperare, noverint, te non invenisse, quid respondere deberes, & tamen respondi, ne taceres. Itaque cum caveres, nè victus dicereris, fecisti, ut ostendereris.* Hæc ille. Quæ an de te, tuoque subsidiario Declamatore nunc jure dici possint, alii ex re ipsâ æstimabunt: qui & de te (ut credo) aliquando rogabunt, ut, si quid habes, quod ad quæstionem principalem pertineat, dignum publicâ cognitione, illud fedatè proferas, & per alium, quàm Theodorum tuum agas, si de Religione agere vis: nam BEZAM qui noverit, non putabit de eâ feriò agi, si agat ille. Ludum potiùs aliquem esse existimabit; atque etiam indignè feret, ab homine infami, & incesto contaminari causam Sacrosanctam: tibi-que postremò objiciet, quod ipse *Cap. ad Hoseam*. Prophetam annotasti, *talem hominem totâ vitâ latere potiùs debere, quàm suscipere munus Propheticum.* Sed, licet forè aliquid rectè ille diceret, optandum tamen esset, id ab alio potiùs dici, ut olim Lacedæmonii sententiam bonam

bonam, quam homo improbus dixerat, iusserunt abs viro bono, & honesto recitari, ne mali Auctoris infamia obesset sententiæ bonæ.

Quod attinet ad convitia: quidvis aliud tibi respondeam, quàm quod eundem AUGUSTINUM eidem Petiliano respondisse, hodie quoque relegeram. Si (inquit) & ego tibi vellem pro maledictis maledicta rependere, quid aliud, quàm duo maledici essemus? ut ii, qui nos legerent, alii detestatos abjicerent sanâ gravitate, alii suaviter haurirent malevolâ voluntate. Sed tu jam pridem aliorum iudicia contemnere didicisti; & factionis tuæ præsidium maximum est in tuâ excellenti arte maledicendi, non minùs, quàm mactandi: neque tamen non miratus sum, te Theologum tantum, tamque Reformatum, tuam nunc Declamationem exorsum esse, & abs Poëtica fabulâ, & abs Canino convitio, atque latratu: neque interea cogitasse, quid statim audire posses, cum non solum simul fatearis, irritabilem tuam esse naturam; sed & in eâdem propè paginâ agas de Literis BUCERI, in quibus abs ipso te canem rabidum appellatum esse alibi scripsisti. Sed & metuere debebas, ne, quod de alio tuo familiari ambusto scripsisti, tibi objiceretur: *Canina illa mordendi, latrandique rabies, quam ebulliunt omnes scriptorum ejus paginae, satis testatur, qualis hominem spiritus instiget.*
Turpe

Turpe profecto est hoc totum, & miserum, & inhumanum, & abhorrens abs ingenua, liberalique consuetudine. Et verò imprimis indignum hominibus Christianis loquendi genus; tantòque propterea magis ab iis alienum esse deberet, quòd Barbara illa Turcarum Colluvies hâc potissimum phrasi utatur, ubi de iis agit, qui Christo nomen dederunt.

Sed tua Rhetorica, Religionis, quam prætexit, oblita, tuos docet novum hoc, & insolens maledicendi genus; quod, nescio quo modo, etiam inviti addiscunt, qui tecum sæpius conflictari coguntur. Debueras potius, CALVINE, cùm Hecubæ fabulam narra-
bas, & deflere rerum humanarum ærumnas, quas illa in Tragœdiâ deplorat, & illustres de illis sententias, quas eadem Regina fundit, perinde atque si oracula ederet, graviter recitare. Sed te (ût video) tam oblectant tales miseriæ, atque confusiones, quàm Tragicis imprecationibus etiam delectaris. Neque tamen me, vel si, quod Euripidi, qui à canibus dilaniatus esse dicitur, accidit, ferendum fit, deterrebis tuis minacibus convitiis: quin aliquam consolationem ab eodem etiam Poëta, Hecubam exprimente, aliquando repetam; & interea, quod apud eum illa mulier de ingrato Ulysse, qui Polyxcenam, unicam miseræ Reginæ filiam, ad mactationem poscebat, meritò conquerens, exclamavit de hoc
toto

toto genere τῶν δημηγόρων *, subinde ob-
 ciam tui generis Declamatoribus, καὶ δημηγό-
 ροις, ac justissimam hanc quoque meam que-
 remoniam esse, palam ostendam, neque in
 gemitu meo emittendo periculum ullum,
 quod impendere scio, reformidabo. Id olim
 minimè reformidavi, cùm tuam sectam, quo
 eam tempore putabam esse Religiosam, secu-
 rus sum, quam alii periculo deterriti refugie-
 bant. Nunc, cùm rectam non esse video,
 quamvis eam sequi jam quæstuosum sit, &
 propterea (ô excellentiam humanæ vanitatis!)
 affectentur multi, refugere me non dissimu-
 labo, vel si abs te dissentire tam periculosum
 nunc sit, quàm erat antea consentire: ac si
 fortè hæc ætas, suis factionibus fascinata, &
 dissidiis implicata, nihil discernat, spero ali-
 quando sapientem Posteritatem liquido judi-
 caturam esse de nostro, & aliorum factò, ubi
 (inquam) adsit vel Religio, Conscientia, gra-
 vitas, pudor; vel factio, improbitas, levi-
 tas, impudentia.

Interea, si quando tu, olim malos Antisti-
 tes castigans, non temerè usus es quâdam
 comminatione, vide, num tuos Actores iis-
 dem verbis terrere, liceat. *Ne sibi (inquis)*
nimiùm blandiantur, quòd nunc magno applausu,
& secundis, magnâ ex parte, admurmuratio-
nibus,

* Oratorum, Concionatorum.

nibus, fabulam suam agunt: cogitent, nondum ad Catastrophem se pervenisse, in quâ certè non habebunt Theatrum, ubi suos fumos impunè vendant; ubi credulas mentes illaqueent: Sed unius Dei arbitrio stabunt, vel cadent; cujus iudicium non ab aurâ populari, sed à suâ ipsius inflexibili æquitate pendeat: qui non modò de cujusque factis inquiret; sed de reconditâ cordis sinceritate, vel nequitiâ, quæstionem exercebit. Jam verò si ex eâdem Epistolâ ad SADOLETUM tuâ, in quâ, quantulumcunque in te fuit ingenuitatis, olim ostentare voluisti, vellem repetere conclusionem meâ, tuis verbis dicerem: Non æquis modo Lectoribus iudicare, sed tibi quoque reputare promptum est, quot, & quàm justis rationibus in hoc certamen descenderim; si tamen certamen dici meretur simplex, & moderata innocentia meâ adversus calumniosas tuas criminationes defensio.

Sed faxit Dominus, CALVINE, faxit Deus ille noster (quem non esse Deum τῆς ἀναστασίας * scripsit Apostolus) omnes ut rerum privatarum, & inanium contentionum obliti, ferio procuremus, ut sancto Ecclesiasticæ unitatis vinculo Christus, qui nos Deo Patri reconciliavit, in corporis sui beatam societatem nos omnes ab istâ miserâ dissipatione recolligat: ut ejus Verbo, & Spiritu in cor unum, & animam unam coalescamus. Ego, quod
suo

* Tumultuationis.

suo tempore GREGORIUS NAZIANZENUS Eccle-
 siæ, funestissimo Arianorum schismate, dissectæ,
 conditionem deplorans, præcari solebat, non
 desinam summis, & assiduis precibus orare:
 ἵνα, dicebat pius ille Antistes, κοπάσῃ μικρὸν
 ἡμῶν ὁ πόλεμος, ἵνα γενώμεθα ἡμῶν αὐτῶν,
 καὶ ἀλλήλους ποτὲ γνωρίσωμεν, ἵνα μηκέτι ὤμειν
 ἀντ' ἐνὸς τῆ Ἰσραήλ, καὶ Ἰουδαίας, καὶ Ἰσραήλ,
 μηκέτι Ρόβοām, καὶ Ἰεροβοām, μηκέτι Ἰερουσα-
 λὴμ, καὶ Σαμάρεια, αἱ ἐν μέρει διὰ τὰς ἀμαρ-
 τίας παραδιδόμεναι, καὶ ἐν μέρει θρηνηόμεναι *.
 Utinam verò, utinam hoc tempore & ejus
 precatationis, & ipsius, cujus illa meminit, hi-
 storix magis meminissent, qui de Religione
 nimium lubenter litigare, & dissensionis, dis-
 sectionisque cupidiores, quàm unitatis esse vi-
 dentur: & verò altare contra altare attolli
 (quod antea semper visum fuerat esse nefas)
 quàm & Reformationem primùm, & deinde
 conformationem ullam urgere malunt. Sed
 hic quoque cumulus esse debuit nostrorum
 malo-

* Ut cesset brevè nobis bellum, ut nos ipsi con-
 veniamus, & nos invicem aliquando recogno-
 scamus; ut non amplius simus pro uno Israë-
 le; & Iudas, & Israë; nec jam Roboam, &
 Jeroboam; nec jam Hierusalem, & Samaria,
 quæ tum in peccata traditæ, tum miserius
 afflictæ sunt.

malorum, qualem & Majores nostri (veteres dico Christianos) in suorum temporum schismate pertulerunt.

Accedit autem & altera confusio, cum tantò magis scinditur incertum studia in contraria vulgus, quia controversum in hac partium altercatione nunc etiam sit, ubi hodie sit Roboam, vel Jeroboam: ubi Juda, vel Israël; ubi Jerusalem, vel Samaria. Ac tu quidem, CALVINE, nimiùm (ut soles) audacter, atque confidenter in tuâ contra me primâ declamatione pronunciasti, non posse partes, tibi adversarias, meliùs comparari, quàm cum Israële, hoc est, cum decem illis Tribubus, quæ secutæ sunt Jeroboam, & abs Davidis Stirpe, Templòque Salomonis descivere; simulque non obscurè significasti, velle te, partes tuas conferri cum Regno Juda, sive cum illis duabus Tribubus, quæ non defecere. Non obijciam iterum, ipsos quoque olim Donatistas eâdem comparatione usos, sic egisse, sic locutos esse, cum alios omnes, præter se se, clamarent esse Apostatas. Sed ut illos non dubitas inversâ comparatione abusos esse, cum se, & suos fallerent; vellem etiam, magis hîc tibi caveres, ne nimiùm præceps, atque in isto æstu iracundiæ præposterum in tuâ causâ judicium te, multosque fallat, & aliis gravem injuriam faciat.

Neque

Neque non vellem, diligentius quoque curâsses proximis hîsce aliquot annis, ne jure dici posset de tuâ Hierapoli, quod HOSEAS *Cap. 6.* de Galaad, Oppido Levitarum, & nobili (ût scis.) Aſylo dixit, interea dum simul & Israëlem accusaret. Verbum intelligenti sat esse dicitur: itaque in odiosâ exprobratione verbosior non ero. Sed cùm eum Prophetæ locum ex tui quoque Tremellii sententiâ interpretaris, quid jam domi tuæ agatur, observare debebas, ne longiùs exempla repeteres; neque aliò te excurrere oportebat, cùm paulò antè idem Propheta negat, ibi esse Dei notitiam, ubi mendacium, & furtum, & parricidium grassatur, & (ût loquitur) sanguines sanguinibus contigui sunt. Est hoc quidem ingeniosæ cujusdam artis, in alios semper derivare, quod de te dici posset; & tua peccata dissimulare, dum aliena exaggeras; sed cogitare etiam deberes, alios aliquid & videre, & sentire, & judicare; neque omnes abs præpostero tuo judicio pendere, cùm & te ipsum absolvis, ubi Reus es; & simul, ubi es Accusator, alios condemnas. Falleris, mi CALVINE, falleris, cùm tantùm tibi sumis; neque, quid tibi objici jure possit, curas.

Nobile (fateor) & illustre est vetus exemplum Judæ, atque Israelis, cùm quæritur de Apostasiâ, aut Schismate Ecclesiæ; sed in applicatione (ût loquuntur) claudicas. Vitiosa

faltem (ut scis) est collectio, ubi pro confesso
 sumit, quod est controversum; ubi (inquam)
 est illa (quam vocant) petitio principii. Ergo
 non possum non mirari, quæ temulenta con-
 fidentia tam valde te inebriet, ut statim quod-
 vis efficere, atque evincere te posse in re tantâ
 putes vel solo sibilo, vel confuso aliquo cla-
 more. Nihil est, cur labores in exemplo expli-
 cando, quod est notum, atque confessum: sed
 cum ad aliorum temporum usum referre id
 vis, tum verò laborandum tibi est, ut nihil
 detorquere, nihil invertere, nihil depravare vi-
 dearis, atque ut præstes, probesque, quod scis
 requiri, ut te eripias, adversarium constringas
 saltem; notatis etiam temporibus, liquidò im-
 primis ostendere debebas in historiâ Ecclesiæ
 Christianæ, quod in Iudaicâ legimus, ut certa
 sit similitudo defectionis. Debebas & Hypo-
 thesin tuam in collatione ita pingere, ut etiam
 (cum voles) *Feroboam* pro *Roboam*, & rursus
Roboam pro *Feroboam*, & *Juda* pro *Israële*, &
Samaria pro *Hierusalem*, atque è diverso, ha-
 beatur, agnoscat, salutetur. Nam vereri
 alioqui debes, ne exemplum, quod laudasti, in
 te retorqueatur, & te premat potiùs, quàm li-
 beret, si homines simplices singula propiùs
 excutiant. Quid enim? Audimus, Judaicam
 Tribum, ut ut multis & superstitionibus, &
 vitiis contaminata sit, tamen quia perstat in
 Templo Salomonis, & in eadem successione,
 haberi pro Ecclesiâ Dei: alias verò Tribus, ut ut
 maje-

maiores sive pietatem, sive Religionem simulent, & majori gloria elatae sint, tamen, quia novum Altare erexerunt, damnari defectionis: utrumque quidem Regnum multorum scelerum accusari; sed hoc posterius multo magis, quia (ut ipsemet fateris) in externam quoque specie Religionis peccaret, hoc est, abs Templo Salomonis defecisset.

Sint sane non dissimilia nostra tempora (quod cum lacrimis confiteri cogimur) sed (iterum dico) cum instituentur παράλληλα*, verendum tibi est, ne in collatione offendas, & ex comparatione aliud, quam putas, Judices sani, cordatique colligant: neque etiam exemplum ipsius Jehu, quod repetunt tui Reformatores ex Regno Israelis, te liberet: neque rursus tibi proferat, quod tu in eadem illa tua declamatione primam mihi objicis: Uriam sacerdotem altare simile Damasceno erexisse, atque extruxisse in Templo Salomonis. Nam cur illud tandem mihi exprobras? Cur non potius caves, ne, cum Tribui Juda tuam Tribum compares, simile quidpiam de tuis novis substructionibus dici possit. Equidem laudo Ezechiam Regem, si eum dicas Damascenum illud Altare evertisse, & Templum purgasse. Sed tam observare deberes, eum simul non deiecisse Altare abs Salomone extructum, quam, quia confregit serpentem aeneum, abs Mose erectum,

* Parallela.

existimare non debes, tibi licere, quidvis in Ecclesiâ tollere, abrogare, abradere. Memini etiam, te in eâdem declamatione objicere, quòd non solum Hoseas, sed & Malachias fulminant adversus malos Sacerdotes; Rectè, & fortiter. Sed observare rursus debueras, Malachiam, ubi probavit, eos non stare pactis, & conditionibus Levitici Sacerdotii, tamen hoc alioqui non invadere.

Scis, minimè meâ interesse, quantum tibi sumas, vel non sumas; & ineptè propterea mecum eâ de re litigas. Rei pedibus trahantur, per me licet, ut ille olim Romanus dicebat. Sed tuâ interest, aliquo fræno admonitionis vehementiam tuam, atque intemperiam reprimi. Neque tamen nunc illud suscipio, ut te potius, quàm me, admoneam, aut, quidquid ex illis Sacris, quæ tu interdum contorquendo profers, exemplis colligi fortasse rectius posset, quod quidem etiam tuâ interesset abs te non negligi, inculcare nunc velim.

Sed præterire non possum, quod bonus tuus Apostolus BEZA, in Posiaco Conventu interrogatus de ratione sui Ministerii, protulit exemplum Eliæ in Carmelo sacrificantis. Sciebat factum hoc singulare, & extra ordinarium multis modis fuisse. Non ignorabat, legem non nisi Sacerdotibus ex Stirpe Aaronis permittere, ut sacrificent; neque alibi, quàm
in

in Templo Hierosolymitano, hoc permittere :
 at neque quidquam est, quod Prophetæ magis
 reprehendant in Israëlitis, quàm quòd alibi sa-
 crificarent. Cur igitur BEZÆ placuit novum
 illud Eliæ exemplum? An quia Deus singulari
 quoque signo testatus est sibi placuisse? mini-
 mè: non enim BEZA aliquo tali testimonio
 suum Ministerium tueri potest. An potius,
 quia Elias tunc extraordinariâ potestate usus,
 sacerdotes Baaliticos trucidârit? Quàm vereor,
 ne id nimiùm placuerit tuo BEZÆ, qui hoc se
 imitatum sedulò esse gloriatur: neque sibi
 nunc objici patitur, quòd Christus respondit
 discipulis, aliud non dissimile factum Eliæ ali-
 quando imitari temerè volentibus. Amabò,
 mi CALVINE, qui *περι κακοξηλίας* * concionari
 soles, ecquid de tui hujus boni Prophetæ ve-
 faniâ judicas? obsecro, quidvis potius in Pro-
 phetis seligito, quod imiteris. Alia præclara
 sunt Eliæ facinora in Israële, quæ imitari possis.

Ego in nostri temporis schismate tantùm
 adjiciam, si, quod jactas, Prophetas sequi vel-
 les, multò religiosiùs facturum esse te, si ad
 eorum modum & liber esses, & continens: si
 plus tibi non arrogares: si, quod illi non oc-
 cuparunt, non occupares: si non esses dux, aut
 assentator sanguinariæ factionis: si sanctæ con-
 ciliationis potius, quàm cruenti dissidii horta-
 tor esses: denique si, cùm hodie quoque vides,

D 4

prodi-

De malo fervore, seu æmulatione.

prodigiosum, & horrendum, & plusquam civile illud bellum in Ecclesiâ, quod ZACHARIAS describit, *Juda* (inquiens) *pugnabit contra Jerusalem*: hoc est, alterum in illâ etiam unâ, quæ sanctior esse videbatur, Tribu dissidium, atque schisma, quo nullum posset esse in ipsis visceribus funestius, ita cohorrescas, ut nihil, nisi de faciendâ concordîâ cogites. Interim studio partium minùs te dares, &, iis de principatu, & titulo certantibus potiùs, quàm de emendatione, magis imiteris Hoseam, atque Amos, quos scis non minùs in impietatem Judæorum, quàm Israëlitarum detonare. Imò verò Amos, tametsi adversùs Israëlitas potissimum missus esset, priùs in suos Judæos invehitur, & imprimis exclamat, eos sprevisse legem Jehovah: Sed & eos accusat, qui non dolent propter afflictionem Joseph. Quid & hoc exemplum te moneat, atque, ut ut interpretando eludas, abs te nunc exigat, non ignoras. Mihi modò liceat, in hâc tam tristi rerum, temporùmque confusione, illam etiam precationem edere, atque repetere, quam dicitur Psalmus octogesimus: *O Domine, qui pascis Jerusalem, ausculta, tu, qui Joseph tanquam ovem ducis, qui sedes inter Cherubim, affulge coram Ephraim, Benjamin, & Manasse: excita potentiam tuam &c.* tum verò, tum etiam non solum sperabimus, iterum fore, quod omnibus votis optamus; sed &, collectâ rursus Ecclesiâ, & post miseram dissipationem iterum unum

unum corpus coalescente, oculis cernemus, quod olim promisit *Hoseas* Propheta: *Congregabuntur filii Juda, & filii Israël unâ, & constituent sibi caput unum.*

Non est meum, CALVINE, de hujus unitatis restituendæ, schismatisque tollendi ratione differere. Non enim tantum mihi arrogo, non tribuo tantum: neque nescio, quanta sit intelligentiæ meæ, hisce præsertim in rebus, imbecillitas, vel potiùs caligo. Sed ubi nihil præjudico, rogo, liceátne liberè te consulere (quâ de re idoneos hujusce quæstionis Judices lubenter rogavero) ecquid, inquam, placeat, quod hisce diebus ab homine docto, atque religioso audiebam: dicebat, *dissidium Religionis inter Judæos Hierosolymitanos, & Israëlitas Samaritanos, magis de formâ, quàm de substantiâ fuisse; neque tamen de formâ totâ, sed tantùm de loco adorationis.* Dicebat, *Christum postremò hanc litem ita direnisse, ut, quamvis Judæorum causam meliorem esse significet, tamen neutri parti addicat: imò verò utrâque rejectâ, pronunciet, venisse tempus, quo neque in monte Hierosolymitano, neque in Samaritano adorandus sit Deus; sed ubique adoretur, & quidem Spiritu, atque veritate.* Factum id esse in Ecclesiâ Christianâ, quæ, Apostolis abrogantibus Ceremonias Mosaicas, successit, affirmabat, cùm & ipse Christus tale tempus indicet: sed te inclamare, videri, nunc primùm tempus illud venisse, quo

id præstares; Judaïsmum verò in Ecclesiâ hætenus hæfisse. Hic se abs te dissentire, confitebatur: consentire verò posse, si tantùm diceres, postremis Barbarorum temporibus plures fortasse, quàm erat necesse, cumulas rursus ceremonias fuisse, vel eas, quæ rectæ, & utiles erant, fuisse quodam abusu depravatas. Quid igitur tandem? ut lis finiatur, existimabat, neque eorum, neque tuo modo agendum in cultu Dei esse: neque tamen planè novam esse effingendam Ecclesiæ formam; sed legitimâ reformatione redeundum esse ad eam, quæ fuit meliori sæculo, hoc est, quam olim Ecclesia libera, & integra, & minimè barbara, secuta, atque amplexa lubenter est, posteritati veluti præscripsit: quam certè commodè, & facilè imitari licebit, si tu in te, Tuisve, ut in aliis, naturalem illam, quæ obstat, ambitionem seriò castiges, quam, cùm de Samaritanis loquereris, castigandam esse scripsisti. Quia (inquis) in pretio esse cupimus, ægerrimè ferimus nos contemni. Adeoque hic est communis humanæ naturæ morbus, ut velit quisque sua vitia placere aliis. Si quis autem nos, & nostra improbat, statim sinè discrimine irascimur. Excutiat se quisque, & hoc superbiæ semen in animo suo reperiet, donec extirpatum à Spiritu Sancto fuerit.

Nihil verius dici posset; sed quod aliis dicis, tibi dici non vis. Imò, nequid hinc aliis concedere

cedere videaris, audes eodem loco dicere, statim ab Ecclesiæ exordio hâc in parte, quâ de nunc agimus, peccatum esse: Quia (ût ais) plus valuit stulta Iudaismi affectatio, quàm decebat. Vide, obsecro (si quid per iracundiam videre potes) & quos, & quid accuses. Scis, ne Petro quidem, cùm videretur *ιουδαϊζειν* *, aut pepercisse, aut indulgisse Paulum. Scis, non modò ad Galatas, sed & ad Hebræos Epistolam expungere totum Iudaismum. Scis, ne is invalesceret, Apostolos magno consensu cavisse in suo statim Concilio Hierosolymitano. Scis, etsi de festo die Paschatis diu litigatum sit, tamen eorum opinionem non prævaluisse, quæ ad aliquem Iudaismum accedere videbatur. Prætereo nostrorum non solùm acerrimas disputationes, sed & severissimas leges adversùs Iudæorum non minùs, quàm Paganorum sacrificia. Interea ecquo tu ore audes dicere, surgentem primùm Ecclesiam, quæ in Iudaismo abolendo tantopere laborabat, Iudaismum stultè affectâsse? Quid? si itâ sit, propè est, ut dicas, Ecclesiam Christi non fuisse. Si illa non fuit, neque aliam, quæ fuerit, ostendas, & ecquò res redit? quò ergò evasuram esse putas accusationem, quam instituis? Imò verò quâ eam probatione fulcies? Nihil enim egeris; etsi probes quædam semper in usu fuisse, quibus

* Judaizare.

quibus & olim Judæi usi sunt. Scis enim, non omnium veterum Rituum eandem fuisse rationem, neque discrimen nescis. Et multum etiam interesse, quo quid animo, aut fine fiat, non ignoras. Denique multa sunt in speciem similia; quæ tamen eadem non sunt. Neque non quædam sunt, quæ communia utrique Populo esse possunt, & sunt omnium Gentium, temporumque.

Exclamas quodam in Malachiaë loco: Quisquis Altare erigit, evertit Cruorem Christi. Hoc si nunc dicis de Judaico Altari Holocausti; fateor. Sed aliud fuit Altare Christianorum, quod cum Christi Cruore optimè convenire potuit; adeò ut & Ecclesia ipsa, & Ecclesiae Ministerium, Altaris potissimum verbo significaretur.

Exclamas alio in loco, veteres Christianos & voce, & ceremoniâ sacrificii abusos esse. Tu abusum vocabis, quidquid voles: sed Augustini saltem interpretatio calumniam hanc depellit. Denique quia Judæi suum Templum habuerint, Christianos nullum habere debuisse non probabis: neque jam (credo) velles tuos Cærus sub dio complui. Sed neque si verum sit, quod quidam narrant, de Jacobo, Fratre Domini, propterea dicere potes, eum aut affectasse, aut ambiisse Sacerdotium Aaronicum.

Equidem

Equidem quò magis cogito, quò tendat tua
nimiùm præceptio contentio, tantò magis ve-
reor, ne ea te ipsum fallat, & eò impellat,
quò fortasse alioqui recidere nolles. Cùm le-
gis in Epistolâ ad Hebræos tempus (ut voca-
tur) correctionis, agnoscis, illud cœpisse tem-
pore Apostolorum. Atqui jam dicere vi-
deris, nullum antea fuisse, & nunc primùm
incipere, hoc est, ceremonias Mosaicas antea
abrogatas non esse; sed abs te hoc tempore
tandem abrogari. Neque minùs insolens est,
quod extruis dictis alius colliget, nullam hacten-
us fuisse formam Christianismi, cùm & pri-
mos Christianos dicas stultè affectasse Judaif-
mum. Quis non multùm obstupescat, cùm
hoc ex te audit? Memineris si admiratio, quæ
sæpius recurrit, etiam me reddat battologum.*

Sanè scis, jam indè ab exordio Ecclesiæ
execrabiles Christianos fuisse Ebionem, atque
Cerinthum, qui (ut inquit HIERONYMUS ad Au-
gustinum) credentes in CHRISTUM, propter hoc
à Patribus anathematizati sunt, quòd Legis ce-
remonias Christi Evangelio miscuerint. Quo-
modo igitur hos Patres affectati Judaismi reos
facis? Fateor, inter HIERONYMUM, & AUGU-
STINUM fuisse aliquando aliquid dissensionis, cùm
quæreretur, an, Ecclesia nascente, licuerit Ce-
remoniis Judaicis interdum uti: sed tandem eas
fuisse

* Qui verborum redundantia, & ejusdem rei re-
petitione imitatur Battonem Poëtam comicum.

fuisse abolendas, & suo tempore fuisse abolitas, consentiunt: sicuti & uno ore dicunt, eos, qui volunt & Judæi esse, & Christiani, nec Judæos, nec Christianos esse posse.

AUGUSTINUS fatetur, exordio Ecclesiæ interdum in iis, qui ex Judæis Christiani facti erant, quasdam Ceremonias Mosaicas utcunque toleratas esse; & ejus tolerantia rationem, quam improbare non auderes, etiam reddit. Sed postea abs Christianis omnibus irreparabiliter deferendas fuisse, pronuntiat: & laudat, confirmatque illam Hieronymi protestationem, qui, *reclamante* (sicuti scribit) *Mundo, liberâ voce pronuntiabat, Ceremonias Judæorum & perniciosas esse, & mortiferas Christianis: & quicumque eas observaverit, sive ex Judæis, sive ex Gentibus, eum in balthrum Diaboli devolutum esse.* Ac ne dubites, id factum esse, quod fieri debuit: idem AUGUSTINUS alio loco: *Judaica instituta (inquit) à Populo Christiano non fiunt, sed tantummodo intelligenda tractantur.* Si replices: Christianos quidem hoc putasse, sed imprudentes fuisse, quod nec facere se putabant, nec faciendum esse credebant: incredibilis eos fatuitatis accusabis, & eò tandem recides, ut indicare videaris, illam Christi Ecclesiam, reipsâ, tamen aliter & diceretur, & putaretur, nihil aliud propè fuisse, quàm alteram veluti Synagogam redivivam.

Sæpe jam testatus sum, me abusum, & superstitionem posteriorum Sæculorum minimè defen-

defendere: neque, quia, in primâ tuâ Declamatione quod improbè finxisti, contumeliosè objecisti, me ab omni ceremoniarum reverentiâ longissimè semper abfuisse, propterea, ut illud vitem, vitia in contraria curram: sed eum, quem non tenes, modum tenebo, ut ad optimæ Ecclesiæ reverentiam proximè accedam. Utinam verò, utinam, quàm religiosè, & amicè, & placidè inter Augustinum, & Hieronymum acta hujus generis causa, & agitata quæstio est, tam inter nos transigeretur! Sed tu, quamvis in eâ scripseris Epist. ad Galat. *Summos ab infimis jure reprehendi, & libertatem hanc minoribus erga majores permitti à Deo*, quia fortè legeras, AUGUSTINUM in eâ Disceptatione scripsisse HIERONYMO, *à minore quolibet non esse refugiendam, vel dedignandam correctionem*: tamen si bene te novi, talem nunquam legem accipies, neque eò te dimittes; & nimis indignum esse statues, ut Theologus, qui magnus, & maximus dici vult, cum Jurisconsulto, qui non recusat infimus videri, in tali arenâ committatur. Ego verò nihil etiam malim, quàm te cum alio congregari: neque ad eam, in quam Epistolâ superiori ingressus eram, quæstionem nunc sum reversus, quàm ut te interrogando excitarem ad secundas de re tantâ cogitationes, quæ sapientiores esse solent: utque etiam te, si possim, aliquando revocem ab aliâ, ad quam contra me excurris, & inani, & exili, & propè puerili disceptatione. Quæstio, quam nunc tibi propono, magna, & gravis, &

re

te digna est. Altera, ad quam digrederis, pū-
rida, futilis, atque inepta est. Ergo hanc fugi-
to; illi te dato. Ni feceris, sed, eludendi causâ
rursus captes in hujus, aut alterius vitæ illibe-
ralem aliquam, & aridam, & jejunam mate-
riam mendacis Satyræ; dolebo profectò, non
tam meâ tamen privatim, quàm Reipubl. causâ,
tali artificio te ab utili quæstione ad inanem
concertationem excurrere. Sed interea tu tam
frigidâ, calvaque frustratione nihil aliud con-
sequeris, quàm ut de fugâ, trepidatione, of-
fensione tuâ confiteri videaris, & Adversarium
ad novam recriminationem, quæ te profectò
punget, impellas. Equidem, si potero, &
quamdiu potero, comprimam justum dolo-
rem, præsertim ubi per tuas terribiles minas
ne mutire quidem licet; & prohibere potes,
ne ii, quos luctu afficis, lugeant (quod nul-
lum unquam in ullâ Scythiâ Tyrannum fecif-
se, aliquando dixit Cicero) sed non omnes ta-
men semper, & ubique obmutescere coges;
& aliquis tandem erumpet liberior gemitus,
qui tuæ & immanitatis, & injuriæ testis erit.

Ex Urbe Parisiorum. Kal. Novemb.

1563.

Michael